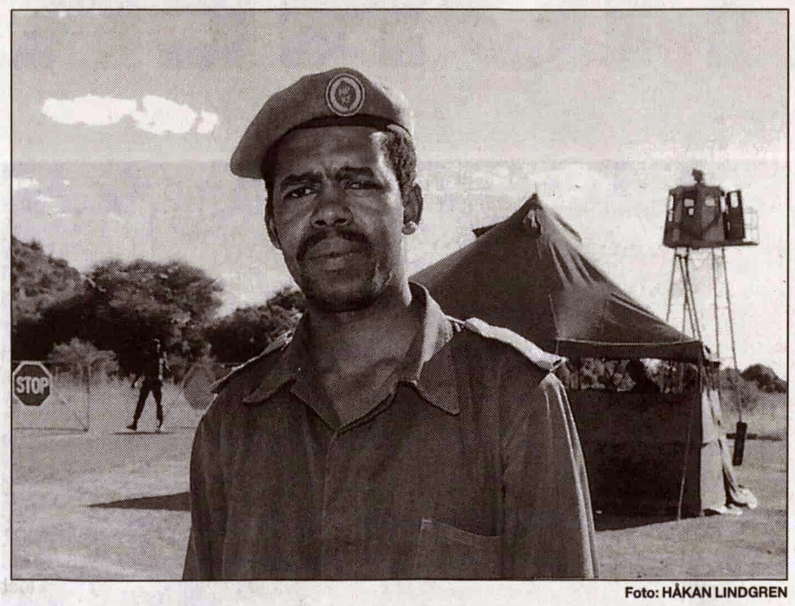

Foto: HÅKAN LINDGREN

***Det har varit svårt** att släppa tanken på hämnd för Elias Maleka. Men nu är han major i det nya Sydafrikas armé. Och är vapenbroder med de forna plågoandarna.*

Foto: MAYIBUYE CENTER

Jobbar nu ihop med de poliser han förr hatade

Fortsättning från sidan 5

göra revolution, det här är ett. Och hade vi inte haft den väpnade kampen hade det tagit ytterligare tio år innan vi nått fram till denna dag.

1960-talet. Han minns när fadern arresterades och sedan försvann ur deras liv. Men polisen kom fortfarande natt och dag. Han minns strålkastare och män som sparkade in dörrar och han minns skrämda småsyskon. Han vara bara elva när han hämtades av polisen i skolan och sattes i en cell. Hans farmor hade hämtats från sitt hem på landsbygden och satt i en annan cell, och det var då hans bitterhet föddes, säger han. De förhördes, timme efter timme: Var fanns fadern? Vad stod det i breven? Vilka var budbärarna . . ?

Men Tito hade som alla småpojkar i politiska familjer lärt sig spelet. Han hade varit budbärare och "spion" åt ledarna. Han avslöjade ingenting.

Ansvaret för familjen vilade på honom, tyckte han. På vardagar sålde han tidningar, på söndagar apelsiner.

– Mamma och jag var mycket nära varandra. Men hon dog ett år efter att pappa lämnat landet. Mitt i begravningen stormade polisen in och arresterade min farbror i tron att det var pappa.

Livet förändrades efter moderns död. Syskonen behövde hjälp, men släkten skrämdes av det stigma som hängde över dem, de var brännmärkta; vart de än begav sig hade de säkerhetspolisen efter sig. Ibland bara som orörliga gestalter i bilar med släckta lyktor, ibland genom våldsamma nattliga räder.

1970-talet. Tito Maleka slutade skolan, han behövde jobb, pengar. Det var de åren då kläder, tjejer och musik var viktigast.

Men ett slagsmål fick också Tito att lämna Sydafrika. Vita män skulle läxa upp en svart kvinna. Tito ingrep med knytnävarna till hennes försvar.

– Jag visste att jag hade rätt, hon var oskyldig. Men jag insåg att jag skulle bli dömd, en svart man kunde inte få rätt mot vita. Hatet mot det orättvisa samhället fick ny näring. Jag tog mig illegalt via Botswana till Zambia och bestämde mig för att bli militär i Umkhonto weSizwe. Och i Lusaka återsåg jag min far.

ANC:s kamp mot apartheidregimen tedde sig dyster, ledarna satt i fängelse eller var i exil, omvärldens stöd var otillräckligt. Men när skolbarnen i Soweto 1976 protesterade mot att de undervisades på afrikaans riktades världen ögon åter mot Sydafrika. Det första offret var elvaårige Hector Peterson. Hundratals skolbarn dödades de närmast följande dagarna. Men det var plötsligt skolbarnen som stog i centrum för den politiska kampen i Sydafrika. De hade tröttnat på att vänta, de revolterade.

1979 smög Tito och några andra gerillasoldater över gränsen, in i Sydafrika. Planen var att stanna ett tag i lantliga områden för att efter hand bilda små rörliga men slagkraftiga enheter.

Men de greps efter ett par dagar. Förhör, misshandel, tortyr; med elektricitet och dränkning. Isoleringscell. Rättegång i fotjärn och handbojor i rymningssäker bur. De kallades livsfarliga terrorister och Tito dömdes till 18 år.

Robben Island, fängelseön har kallats ANC:s universitet.

Tito Maleka ler snett:

– Det var ett jävligt hårt sätt att lära sig på.

Han satt i ensamcell i sex år i sektion A. Nelson Mandela och de flesta andra från Rivoniarättegången på 60-talet satt i sektion B. Betongcellerna var två gånger två och en halv meter. Inget vatten, ingen toalett, ingen värme.

1980-talet. De hårda fängelsereglerna började mjukas upp efter 1984. Och när Tito och hans kamrater 1988 fick ha radio och TV började de förstå vad som hände utanför. Nelson Mandela hade fått de första trevarna om förhandlingar av regeringsrepresentanter.

– I juni 1990 fick vi efter en tids hungerstrejk beskedet om att vi hade en timme på oss att packa. Det räckte, jag hade bara böcker att packa. Men jag vågade inte tro att jag var fri ens när jag steg i land på kajen i Kapstaden. Och är jag verkligen fri? Jag bär på bitterhet och hat. Jag kan aldrig förlåta boerna för vad de gjort mot oss under så lång tid.

Elias Maleka, 27 år

Han växte upp utan mamma. Hon arresterades när han var tio år. Hon dömdes till fyra års fängelse mot sitt nekande för att ha smugglat in vapen.

– Jag visste inget om min morfar, Mlukeba Muleka, jag trodde han var död. Det var vad mamma sa. Och min morbror Tito Maleka försvann ur mitt liv 1974. Vart visste jag inte. Men när den politiska aktiviteten i Soweto åter höjdes i början av 80-talet genom UDF (United Democratic Front), en organisation som i praktiken var ANC:s ställföreträdare, blev jag politiskt nyfiken. Jag hittade breven till mamma från morfar, brev som smugglats in under årens lopp. Jag frågade min faster om honom och hon sa att han var i Angola. Jag insåg att jag tillhörde en politisk familj.

1980-talet. Det var dags för nya skoluppror, nya protester mot dålig utbildning och skolböcker på afrikaans. Eleverna bojkottade skolan, de krävde att examensproven skulle upphöra. Slagordet löd "Pass one, pass all". Säkerhetsstyrkor patrullerade i skolorna. Det var bojkotternas år; hyrorna betalades inte till myndigheterna, strömmen betalades inte, sophämtning betalades inte . . . Varför skulle de betala? Inga hus reparerades, inga sopor hämtades, inga ledningar lagades. Barrikaderna växte upp på gatorna, armén belägrade förstäderna. Varubilar kapades av unga "comrades", som delade ut livsmedlen gratis till invånarna. Beskäftiga skolungdomar kallade till möten, läxade upp föräldrar som drack, slog sönder de trista, asfalterade utskänkningsställen som gick under den vackrare benämningen "beer-gardens". De tog kommandot i största allmänhet. Tusentals skolungdomar greps, tusentals flydde landet för att bli gerillasoldater i Umkhonto weSizwe och drömde om att en dag komma tillbaka som befriare.

– 1985 kom polisen igen för att leta efter min mamma, säger Elias. Hon var varnad och hade gömt sig hos andra. Bara vi syskon var hemma. De slog in dörren och vände upp och ned på allt, precis allt, i huset. De kom i 10–15 bilar, de dränkte huset i strålkastarljus och hade vapen i färdigställning. För att hämta en enda kvinna!

– Då bestämde jag mig för att åka ut, trots mammas protester. Hon ville att jag skulle studera färdigt först.

Elias kom efter en del äventyr till Zambia och träffade för första gången sin morfar. Och fick börja den militära träning han så hett åtrådde för att kunna hämnas. Etiopien två år, Angola, Ukraina fyra år, Tanzania, Indien.

– I Ukraina var jag till 1991. Där höll jag på att bli dödad i krogslagsmål med rasister.

– Det enda jag tänkte på under alla de åren var att få återvända till Sydafrika. För att slåss. Jag var besatt av hämndbegär. Vi gav fan i talet om förhandlingar, vi ville inte tro på det, vi ville vinna militärt.

1992 blev Elias repatrierad och blev livvakt åt en ANC-ledare. Han fick åtta månaders utbildning i Washington.

– Tänk om de fyra åren i Ukraina hade varit i Washington i stället, vilken dröm!

Nu är han major i den nationella fredsbevarande styrkan, den som smälts ihop av sydafrikansk polis och militär med soldater från ANC:s gerilla. Den har omgetts av skandaler och tvister, men är nu utplacerad i konfliktområden runt Johannesburg.

Det har varit svårt att få hämnden ur tankarna, säger han. Mycket svårt. Men gradvis har han förändrats. Nu tjänstgör han ihop med de poliser som han hatade i Soweto, tillsammans patrullerar de Katlehong och Thokoza.

– Jag vill stanna i armén, det nya Sydafrikas armé. Jag hoppas på fred och är mycket optimistisk. Men vi måste lära oss att hålla ihop. □

Historia

Tidig historia

1488 Godahoppsudden upptäcks av den portugisiske upptäckaren och sjöfararen Bartholomeu Diaz.
-1600 Svarta stamriken.
1652 Kolonisering av von Riebeck för Holländska ostindiska kompaniet.
1700-tal Handel mellan vita nybyggare och svarta boskapsskötare.
1809 Den första passlagen för svarta - Hottentott Code.
1815 Den koloniserade delen av Sydafrika säljs till England för 6 miljoner pund.
1835 Boernas vandring åt nordöst börjar - "The Great Trek". De kommer då ofta i stridigheter med stammar utefter vandringen.
1830-tal Boerna grundar Oranjefristaten.
1850-tal Transvaal grundas.
1867 Den första diamanten hittas vid floden Oranje.
1886 Guld hittas i Transvaal.
1899-1902 Boerna gör uppror mot britternas hårda styre - boerkriget. Resultatet blir det geografiska Sydafrika vi ser i dag - en sammanslagning av boerrepubikerna Transvaal och Oranjefristaten och de brittiska kolonierna Kapprovinsen och Natal.
1910 Sydafrika utropas som en del i Brittiska samväldet.

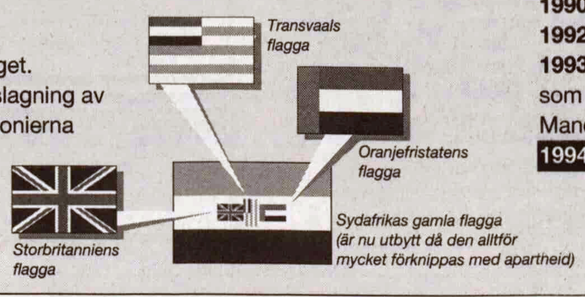

Modern historia

1948 NP börjar systematisera rasåtskillnad - apartheid.
1950 Alla människor registreras efter sin hudfärg - svart, vit, färgad eller asiat.
1960 Sharpvillemassakern. ANC och PAC samlas för att protestera mot passlagarna, polisen angriper. Resultat: 69 döda, 186 sårade. ANC och PAC förbjuds och dess ledare fängslas.
1961 På grund av omvärldens avståndstagande från apartheid utesluts Sydafrika ur Brittiska samväldet och blir Sydafrikanska republiken.
1963 Nelson Mandela och andra svarta ledare döms till livstids fängelse.
1966 Premiärminister H F Verwoerd mördas.
1976 Det första så kallade hemlandet bildas, hemländerna erkänns aldrig internationellt. Uppror i Soweto sprider sig till hela landet. Totalt 575 döda och 2 389 sårade.
1979 Svarta tillåts bilda fackförbund.
1984 Trekammarsparlament: en för vita, en för färgade och en för asiater.
1990 Nelson Mandela släpps fri.
1992 ANC bli tillåtet som parti.
1993 Omröstning i parlamentet om en ny författning som möjliggör fredsprocessen. Mandela och de Klerk får Nobels fredspris.
1994 Allmänna val.

Sydafrikansk pansarbil som ofta används för att patrullera de svarta kåkstäderna

DNgrafik: THOMAS MOLÉN